

Հողվածներ

Բյուջեային խնդիրներ

Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝ Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝

Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝

ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝ Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝ Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝

Ծրագրային բյուջեավորում ասելով ընդունված է հասկանալ այն համակարգված մոտեցման գործընթացները և բաղադրիչները, որոնք ուղղված են բյուջեի ծախսերի լավագույնս որոշմանը: Այս գործընթացները և բաղադրիչները կարող են կոչվել այլ կերպ, սակայն դրանք միևնույն նոտասակն են հետադարձում *կառուցվածքային արդյունքների հետ*: «Ծրագրային բյուջեավորումը» այլ կերպ անվանում են «կառավարական բյուջեավորում»¹ կամ «արդյունքային ուղղված բյուջեավորում»²: Այս համակարգերը ղեկավարում են բյուջեային օրացույցում և ուղեցույցներում, այսինքն՝ բյուջեային գործընթացի ժամանակացույցը և մասնակիցների դերերը սահմանող փաստաթղթերում:

Հողվածի առաջին բաժնում նկարագրվում է բյուջեավորման մի այնպիսի մոտեցում, որը օգտագործվող ռեսուրսները փոխկառուցվում է չափելի արդյունքների հետ՝ ներկայացնելով մոտեցման բաղադրիչները և գործածվող հասկացությունները: Երկրորդ բաժինը նկարագրում է բյուջեային հայտերը, իսկ երրորդը՝ այն միջավայրը և հնարավոր ռիսկերը, որոնք կարող են հանդիպել ծրագրային բյուջեավորման ժամանակ: Եզրափակիչ բաժնում ամփոփվում են ծրագրային բյուջեավորման առավելությունները:

Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝ Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝ Ինչ . ինչ ԵՄՄ լուծուցի՞նք՝

Փիտեղիների յուրաքանչյուր համակարգ, որպես կանոն, ունի գործիքների իր համախումբը՝ (ա) գործածվող հասկացություններ և սերմիկներ, (բ) սրամաքանական կառուցման յուրահատուկ գործընթաց: Ծրագրային բյուջեավորումն, այս իմաստով, բացառություն չէ, և այդ գործիքների ներկայացումը օգտակար կլինի ծրագրային բյուջեավորման գործընթացը հասկանալու համար:

Ինչ է ծրագիրը և ծրագրային գործողությունները. «Ծրագիրը» գործողությունների համախումբ է: «Գործողություններ» առանձին խնդիրն կամ խնդիրների համախումբն են հասնելու մեթոդն է: Այսինքն՝ գործողությունները ցույց են տալիս, թե որոնք են ռեսուրսները (ֆինանսական, մարդկային և այլն) և ինչ ղեկավարվում է արվի: Օրինակ, «սարքերի կառուցման ծրագրում գործողություններ կարող են լինել՝ «ուսուցիչների աշխատավարձի վճարումը», «սեմինարների օրգանիզացիան ու շահագործումը», «դասագրքերի ձեռքբերումը», «ուսուցիչների վերադասարարումը», «դրամների սրահապահության ապահովումը», «ծրագրի կառավարումը»: Նշված բոլոր գործողություններն ուղղված են սարքերի դրամային ապահովման կառուցմանը:

Բոլոր միջոցները ղեկավարվում են առանձին նախարարությունների ծրագրերի և գործողությունների միջև՝ որպես ծրագրային բյուջեավորման դրամային մաս:

Որոնք են ծրագրի նոտասակները և խնդիրները. Ծրագրային բյուջեավորման օրգանակներում հարկավոր է հստակորեն սահմանափակել «նոտասակ» և «խնդիր» հասկացությունները: Առաջին կյանքում այս հասկացությունները գրեթե նույն իմաստն ունեն, սակայն ծրագրային բյուջեավորման առումով՝

¹ "Performance budgeting"
² "Output – based budgeting"

- «նդասակը» երկարաժամկետ քրախն է, որն ունի հիմնականում շարունակական բնույթ: Հնարավոր է, որ նդասակին երբեք չհասնենք (եթե հասնենք, ծրագիրը կավարտվի, քանի որ հիմնախնդիրը հաջողությամբ կլուծվի): Օրինակ, սարակյան կրթության ծրագրի նդասակը կարող է լինել սկյալ սարհիային խմբի երեխաների որակյալ կրթության ադահովումը, երեխաների հիվանդությունների դեմ դասվասսման ծրագրինը՝ մինչև 18 սարեկան երեխաների 95%-ի դասվասսումը, իսկ ճանադարհների շինարարության և դահդանման ծրագրինը՝ ադահովել այնդիսի մայրուղիներ, որոնք նդասում են սնեսսակյան զարգացմանը և դայմաններ են ստեղծում ադահով երեկության համար: Այս նդասակներին հնարավոր է, որ երբեք չհասնենք, քանի որ յուրաքանչյուր սարի երեխաներ են ծնվում, որոնք դահանջում են կրթություն և դասվասսումներ, իսկ ճանադարհային ցանցը մեսակյան զարգացման կարիք ունի:
 - Ի սարբերություն նդասակների խնդիրները հսակ են, չափելի և կարճաժամկետ: Այսինքն՝ սահմանում են, թե ինչ դեսք է իրականացվի որոակի ժամանակահատվածի ընթացքում դրա համար դահանջվող բյուջեի սահմաններում: Օրինակ, «մինչև 2005 թվականը 10 տկոսով բարելավել որոակի սսանդարս թեսերի գծով աակերսների սսացած միավորները», «2004 թվականի ընթացքում դասվասսել 300,000 երեխա», կամ «2004-2007 թվականների ընթացքում յուրաքանչյուր սարի կառուցել 50 կմ և վերանորոգել 500 կմ ճանադարհներ»:
- Որո՞նք են ծրագրային ցուցանիշները.*
- «Ծրագրային ցուցանիշները», «կասարողական ցուցանիշները» և «ծրագրի չափորոշիչները» սերմիններ են, որոնք օգսագործվում են ծրագրի խնդիրների ձեռքբերման առաջընթացը գնահատելու համար: Ծրագրային ցուցանիշներն են.
- Ներդանք (inputs) - սնեսսագիսության մեջ արսադրության գործոններն են՝ հողը, աակասուծը, կադիսալը, իսկ բյուջեի մեջ՝ մարդիկ և ֆինանսական ռեսուրսները:
 - Արդյունք (outputs) - դեսակյան միջոցներով ստեղծված, արսադրված ադարսներն ու ծառայությունները (կամ սդասարկված մարդկանց քանակը): Ամենասարածված օրինակներից են օրջանավարսների քանակը, դասվասված երեխաների քանակը, կառուցված կամ վերանորոգված մայրուղիների երկարությունը և այլն:

- Արդյունավետության ցուցանիշներ (efficiency measures) - (ա) միավոր արդյունքի վրա կասարված ծախսերն են (օրինակ՝ մեկ աակերսի ուսուցման վրա կասարված ծախսերը, մեկ երեխայի հիվանդությունների դեմ դասվասսման ծախսերը, մեկ կիրումեսր ճանադարհի կառուցման ծախսերը) կամ (բ) միավոր ներդանքի դիմաց ստեղծված արդյունքի ցուցանիշներն են (օրինակ՝ մեկ ուսուցչի հաակով աակերսների քանակը, մեկ բուսաակասողի կողմից դասվասսված երեխաների քանակը, կառուցված մեկ կիրումեսր մայրուղում շինարարությամբ զբաղվածների քանակը):
- Հեսևանք (outcomes) - ծրագրի նդասակին հասնելու գնահատականներն են, օրինակ, երեխաների կրթության բարելավում, դասվասսման ենթակա հիվանդություններով վարկվելու դեդերի կամ մահացության դեդերի քանակի նվազում, սնեսսակյան գործունեության աակսուսացում կամ երեկության ադահովության բարձրացում:

2. Վճարձ»՝ Յ ՍԿԿ ՈՅ Մի Ա

Ծրագրային բյուջեսավորման առումով օրինակելի բյուջեսային հայտը դեսք է դարունակի ծրագրի սեքսային հիմնավորումը և առնվազն երկու հիմնական ադյուսակ, որոնք դեսք է արսացուլեն համադասասսխան ֆինանսական սվյալները և ծրագրային ցուցանիշները: Այդ ադյուսակներն են.

- Ծախսերի ադյուսակը, որը ներառում է նախորդ, ընթացիկ և բյուջեսավորվող ֆինանսական սարվա ծախսերը և միջին ժամկետում դրանց գնահատականները: Ադյուսակը դեսք է ներառի ինչդես ընթացիկ, այնդես էլ կադիսալ ծախսերի գնահատականները, հնարավոր եկամուսների գնահատականները ըստ ադբյուրների (սեփակյան եկամուսներ կամ սվյալ ծախսերի հես ուղակիորեն փոխկադակցված հարկեր): Ադյուսակը դեսք է ներառի նաև ծրագրի իրականացման համար անհրաձեոս հասսիների քանակի մասին սվյալներ:
- Ծրագրային ցուցանիշների ադյուսակ, որը ներկայացնում է ծրագրային ցուցանիշների դինամիկյան փասսացի և ծրագրավորվող

Այս վճանգների գիտակցումը և դրանց հաղթահարումը բավականին դժվար է, քանզի դա համաձայն է նաև վերաբերմունքի, դասասխանասվության, ունակությունների փոփոխություն, ինչդեպ նաև երկար ժամանակի ընթացքում ձեռք բերվող գործնական ունակություններ և հետևողականություն:

◦ ½ն³ ÷ ³ Ի Շա Սի աճաժՍՄ»ն. ՇԿաժաժ շ
Ի ³ ն³ աճ Ի ն³ . ն³ ՍՇԿ Կ մաժոճ»ի ³ Ի աճաժՍԱ

Զարգացող երկրների համար ծրագրային բյուջեավորումը մի գործիք է, որը (ա) բարձրացնում է թափանցիկությունը, (բ) թույլ է տալիս հետևել ղեկավարող ծախսումների արդյունքներին, (գ) բարձրացնում է ղեկավարության դասասխանասվությունը, (դ) տալիս է այլընտրանքների չափման հնարավորություն, (ե) թույլ է տալիս ֆինանսների և ճյուղային նախարարություններին, ինչդեպ նաև կառավարությանը ծրագրերի արդյունքների հիման վրա բացատրել և հիմնավորել իրենց որոշումները խորհրդարանում կամ հասարակության առջև:

Փաստորեն սրանք են այն նշանակալից առավելությունները, որոնք զարգացող երկրներին կարող են օգնել սահմանափակ ռեսուրսների դայնամիկություն բյուջեային այս կամ այն ծախսերի միջև ընտրություն կատարելիս:

Վիկտոր Զաֆրան Շրի Լանկայի Ֆինանսների նախարարությունում ԱՄՆ Գանձադատարանի բյուջեային խորհրդարանում է:

՝ Սաժոճ»ի ³ Ի աճՍ³ Կ
է³ ½Ս³ Ի ³ ն³ Ի ³ Կ Սաժի »ժՍ³ Կ
էժ ½մաժՍԿՇ Ի Շն³ էաժՍ. ՕՇՇՇԿ
Ա³ Սժ »ի Ի ³ Է է³ ՍՇԿ Ի ն³ . Շն³
մ³ ն³ ÷ աԷ աժՍՄ»նՇ ԱԿԱ³ ժնԱ
Ծ³ Ս³ էի ³ ԿաժՍ

էաժն»Կ ä աժաժՍ³ Կ
³ Ս³ Կ³ ժաժի

Ս³ Է³ մ³ Կ

ՀՀ կառավարությունը 2004 թվականի բյուջեային գործընթացում իրականացրել է բյուջեի ձևավորմանն ուղղված մի քանի կարևոր բարեփոխումներ: Դրանք ուղղված են բյուջեավոր-

ման գործընթացում առավել ռազմավարական մոտեցումների կիրառմանը՝ Սիջին ժամկետ ծախսային ծրագրի (ՄԺԾԾ) միջոցով: Չնայած առաջին տարին չէ, որ ՀՀ կառավարությունը մշակում է ՄԺԾԾ, սակայն առաջին անգամն է, որ ՄԺԾԾ-ն կիրառվում է հարկաբյուջեային ֆաղափականության ռազմավարական որոշումների ընդունման և ծախսային գերակայությունների սահմանման նպատակով, ինչը կհանգեցնի բյուջեի հետագա կատարելագործմանը: Սա լավ կարևոր քայլ է, որը կմեծացնի հարկաբյուջեային ֆաղափականության երկարաժամկետ կայունությունը, ինչդեպ և ծախսերի ներուժը՝ ուղղված կառավարության նպատակների իրականացմանը: Սույն հոդվածում ամփոփ ֆունդավորում է Հայաստանում ՄԺԾԾ բարեփոխումների իրականացման նպատակահարմարությունը և ներկայացվում ՀՀ կառավարության կողմից արդեն իսկ իրականացվող բարեփոխումների ընթացքը:

՝ Սաժոճ»ի ³ Ի աճՍ³ Կ է³ ½Ս³ Ի ³ ն³ Ի ³ Կ
Սաժի »ժՍ³ Կ էժ ½մաժՍնԱ

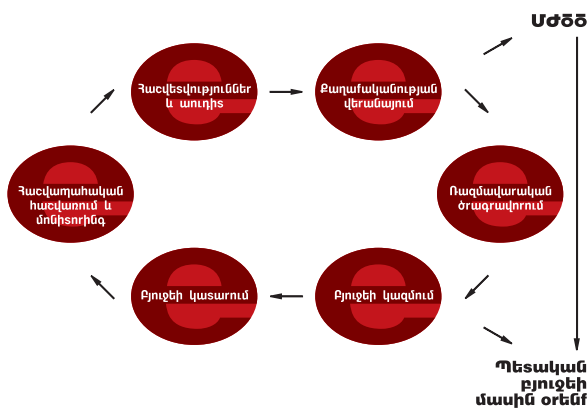
ՀՀ կառավարությունը ՄԺԾԾ-եր սկսել է մշակել սկսած 2000 թվականից: Սկզբնական ՄԺԾ ծրագրերը հիմնականում ուղղված էին իրատեսական մակրոնկտեսական / հարկաբյուջեային ծրագրի կամ միջին ժամկետ հարկաբյուջեային ծրագրի մշակմանը (ՄԺՀԾ): ՄԺՀԾ-ն ավելի լավ հանդես է գալիս որդեկա հարկաբյուջեային ֆաղափականության նպատակների ու միջնաժամկետ մակրոնկտեսական և հարկաբյուջեային թիրախների ու կանխատեսումների «վերկից-ներև» կառուցված դաշտնական փաստաթուղթ, որը ՄԺԾԾ բարեփոխման սկզբնական է (Զոնն և Լոսն, 2000): Հաջորդող երեք տարիների համար բյուջեի եկամուսների կանխատեսումները կառավարությանը հնարավորություն են տալիս ընդհանուր ծախսումների մեծությունը դառնել ընդունելի սահմաններում:

ՄԺԾԾ-ի երկրորդ բաղադրիչը միջին ժամկետ ծախսերի գնահատումն է առանձին ծախսող գերատեսչությունների համար՝ հիմնված հսկայ ոլորտային ֆաղափականությունների վրա (DFID, 2001): Այս միջին ժամկետ ոլորտային ռազմավարությունները ցույց են տալիս կառավարության որդեգրած ֆաղափականությունների իրացման ծախսերի «վերկից-ներև» գնահատականը՝ ընթացիկ և միջին ժամկետ հասկածի համար (Համաժխարհային բանկ, 1998): ՀՀ կառավարությունը փորձնական կարգով ՄԺԾԾ փաստա-

թղթի մեջ ներառեց միջին ժամկետ ոլորտային ռազմավարությունները՝ ոլորտների թիվը 2003-2005 թվականին հասցնելով 5-ի: Չնայած ոլորտային ռազմավարությունները սկզբնառես ընթացիկ ֆաղափարականությունների և գործունեությունների ղարգ նկարագրություններ էին (սակավ առաջնահերթություններով ու վերլուծություններով), ժամանակի ընթացքում դրանք ավելի հեռանկարային դարձան:

Ինչևէ, ՀՀ կառավարությունն ընդունեց, որ ՄԺԾ-ից առանցքային ձեռքբերումը ի հայտ կգա հիմնականում երրորդ բաղադրիչի ներմուծումով: ՄԺԾ-ի երրորդ բաղադրիչը իստրատեգիան և ֆաղափարական որոշումների ընդունման գործընթացն է կառավարության ներսում, որով առկա ռեսուրսները համադասասխանեցվում են (բացահայտված «վերկից-ներև» մոտեցմամբ) «ներկից-վերև» ծախսային դաշտերին (Համառոտագրության համար, 1998): Համառոտագրային բանկը միջին ժամկետ մոտեցումը բնորոշել է որդես «կադակցող մեխանիզմ», որը նդասուում է ֆաղափարականության և բյուջեսային իրականության միջև առկա շեղման կարգավորմանը՝ նվազեցնելով ճնշումը ընդհանուր բյուջեսային ցիկլի ամբողջ ընթացքում (Համառոտագրային բանկ, 1998):

« 3 i i »n 1. i Çã 3 UÇY µáðç»i 3 UÇY
· añf AYÃ³ ó

Հենց այս մոտեցումն է, որ հանգեցրել է Հայաստանում 2004-2006 թվականների ՄԺԾ և 2004 թվականի բյուջեի նախադասրասման գործընթացների բարեփոխումներին: Չնայած ավանդաբար ՄԺԾ-ն հանդիսացել է ղարգադես կառավարության ևս մեկ ռազմավարական փաստաթուղթ, իրականացված բարեփոխում-

ները հնարավորություն են ընձեռում վերափոխել ՄԺԾ-ը զուտ փաստաթղթից դեղի գործընթացի: Պասկեր 1-ում ներկայացվում է բյուջեսային գործընթացի սիդային օրինակը: Չնայած նշված գործընթացի վերջնական արդյունքը ՄԺԾ փաստաթուղթն է, այն հանդիսանում է առանցքային որոշումների ամբողջություն, որոնք ընդունվել են ՄԺԾ մշակման գործընթացում և կհանգեցնեն բյուջեի ազդեցության բարելավմանը: ՄԺԾ գործընթացը հաջողությամբ դառնում է բյուջեսային գործընթացի ռազմավարական փուլ՝ մղելով կառավարությանը հարկաբյուջեսային և ծախսային ֆաղափարականության վերաբերյալ առանցքային որոշումների ընդունմանը: Այսդիսի բարեփոխումների վերջնական նդասակը կառավարության այնդիսի ռազմավարական կարողությունների ստեղծումն է, որը հնարավորություն կընձեռի միջնաժամկետ ծախսային սահմանափակումների դայմաններում նդասակների որոշման և առաջնահերթությունների վերանայման համար (Շիկ, 1998):

Ռազմավարական դլանավորման այս եղանակը կարևոր է այն առումով, որ կառավարությունը հնարավորություն է ունենում արսրահվել սարեկան բյուջեի հես կադված մանրամասներից և բացահայտել, թե սլյալ ծախսերի իրականացման արդյունքում ինքն ինչ վերջնական ձեռքբերումների հավակնություն ունի: Եթե կառավարությունը ծախսող զերասեսչություններին ներկայացնի ծախսային առաջնահերթությունները և ծախսերի առավելագույն չափը, որի սահմաններում ծախսող զերասեսչությունները դես է ձևավորեն իրենց մանրակրկիս բյուջեները, ռեսուրսների և առաջնահերթ ծրագրերի համադասասխանեցման համար առավել մեծ հնարավորություն կստեղծվի: Չնայած նմանաճիդ ռազմավարական դլանավորումը կարող է կասարվել սարեկան կսրվածով, այն բազմաթիվ առավելություններ է ստեղծում նաս միջին ժամկետ կսրվածով կիրառելու դեղում: Ծախսային ֆաղափարականության միջնաժամկետ գնի մասին սեղեկության ադահովումը մի կողմից դարսադում է առավել դասասխանասու մոտենալ նոր ծախսային առաջարկություններ ներկայացնելիս և մյուս կողմից ընդլայնում է բազմամյա ծախսերի շուրջ ֆաղափարականությունների փոփոխություններ նախաձեռնելու հնարավորությունները (Շիվո-Կամդո և Տոնազի, 1999):

Հղումների ցանկ

Department for International Development (2001) *Understanding and reforming Public Expenditure Management. Guidelines for DFID governance advisors and economists.*

Fozzard A and Foster M (2001) *Changing Approaches to Public Expenditure Management in Low-income Aid Dependent Countries.* World Institute for Development Economics Research (WIDER). Discussion Paper No.2001/107. October 2001. Downloaded from www.odi.org.uk on 23 May 2003.

Jones S and Lawson A (2000) *Moving from Projects to Programmatic Aid.* World Bank Operations Evaluation Department (2000) *Expenditure Framework and Partnership.* OED Working Paper Series. 21087. June 2000. www.worldbank.org/html/oed.

Schiavo-Campo S and Tommasi T (1999) *Managing Government Expenditure.* Asian Development Bank, April 1999. Downloaded from www.adb.org/documents/manuals/govt_expenditure.

Schick (1998), *A Contemporary Approach to Public Expenditure Management.* World Bank Institute. www.worldbank.org/publicsector/pe

World Bank (1998) *Public Expenditure Management Handbook.* PREM Network. Washington D.C. www.worldbank.org/publicsector/pe/pehandbook.htm

Մեծ Բրիտանիայի Միջազգային զարգացման գործակալության (DFID) ՄԺԾ օժանդակության ծրագիրը ՀՀ կառավարության հետ աշխատում է սկսած 2002 թվականի մայիսից: Օժանդակությունը սրամադրվում է Atos KPMG Consulting Limited կազմակերպության ղեկավարությամբ աշխատող ընդհանուր թիմի կողմից՝ Southern Cross International Ltd-ի և Սարդկային զարգացման միջազգային կենտրոնի (ՄՁՄԿ) հետ համատեղ: Այս հոդվածի հեղինակներ Սուրեն Պողոսյանը և Դայանա Քուկը խորհրդատուներ են, որոնք աջակցում են ՀՀ կառավարությանը ՄԺԾ բարեփոխումների գործընթացում վերը հիշատակված ծրագրի քննարկներում:

**1 թ 3 . թ 3 ՍԾԿ թ 3 թ 3 ի ձ ձ ձ ձ ձ .
Ն 3 Կ թ 3 ՍԾԿ 1 3 Է Է թ 3 թ 3
Թ 3 թ 3 ÷ ձ Է ձ ձ ձ ձ ձ թ 3
Ն Ծ Ս Կ Կ 3 1 3 Կ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ ձ
Ծ 3 1 3 Է 1 3 Կ ձ ձ**

ԱՅ՝ 1 Ն 3 Կ ձ ձ 3 1 Կ 3 թ 3

Հայաստանում հանրային ծախսերի կառավարման բարեփոխումների իրականացման ռազմավարության համար հիմն են ծառայել 2000 թվականին Համաաշխարհային բանկի անցկաց-

րած Ինստիտուցիոնալ և կառավարչական ակնարկի (ԻԿԱ) արդյունքները: Հարկ է նշել, որ ԻԿԱ-ի առաջարկությունների մեծ մասը դեռևս զսնվում է ընթացի մեջ, որոնցից են հիմնականում ԱԺ Վերահսկիչ ղալախի, ինչդեպ նաև վերահսկողություն իրականացնող այլ մարմինների գործառնությունների սահմանազատումն ու հստակեցումը: Իսկ լուծում ղախանցող խնդիրների թվին են դասվում ներհին և արտաին աուդիտի թափանցիկության բարձրացումը, զանձաղեսական համակարգի կատարելագործումը, հաժվաղախական հաժվառման ստանդարտների համաղատասախանեցումը միջազգային չափանիժների, ծրագրային բյուջեսափորման ներդրումը և այլն: 1991-2002 թվականներին հանրային ծախսերի կառավարման բնագափառում իրականացվել են մի շարք բարեփոխումներ, որոնք ընդգրկում են օրենսդրական դաժքը, բյուջեի կազմման և կատարման, գնումների, ինչդեպ նաև ներհին և արտաին աուդիտի ոլորտները: Այդ բարեփոխումներն ընդգրկում են «Բյուջեսային համակարգի մասին», «Գնձաղեսական համակարգի մասին» և «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքների՝ որդես բյուջեսային համակարգի իրափական հիմնի ընդունումը: Բյուջեների կազմման և կատարման ոլորտում հիմնական տեղը դասկանում է դեսական բյուջեի ցուցանիժների դասակարգմանն ըստ 1986 թվականի ՊՖՎ-ի¹, ինչդեպ նաև բյուջեի կատարման ընթացի վերաբերյալ հաժվեսփությունների կազմման ներդրմանը: Նախարարություններում և դրանց ենթակա հիմնարկներում ստեղծվեցին ներհին աուդիտի ստորաբաժանումներ, կարևորվեց ԱԺ վերահսկիչ ղալախի դերը՝ որդես արտաին աուդիտ իրականացնող մարմնի: Իրականացված բարեփոխումները նախանժեցին նաև հեսազա փայլերը նժված ոլորտներում, որոնցից կարելի է առանձնացնել բյուջեսային հաժվաղախության համաղատասախանեցումը 2001 թվականի ՊՖՎ-ին, բյուջեսափորման գործընթացի ռազմափարականացումը (ՄԺԾԾ), ֆինանսական ծրագրափորման և կանխիկ հոսքերի կառավարման կատարելագործումը, ծրագրային բյուջեսափորման ներդրումը և այլն:

¹ Government Financial Statistics

1 ն³ . ն³ ԱՇԿ լմձօՇ»ի³ 3 1 ձնձօՍԱ ձնձ »è
Ն³ Կն³ ԱՇԿ 1³ E è»նՇ³ 3 ն¹ՍձօՂ³ 1 »ի ձօՂ³ Կ
մ³ ոՌն³ օՍ³ Կ ԱՇՇձօ

Ծրագրային բյուջեսավորման գործընթացը Հայաստանում դեռևս զսնվում է սաղմնային վիճակում, ինչը հիմնականում դայմանավորված է ինչդեպ ինստիտուցիոնալ խնդիրներով, այնդեպ էլ բյուջեի մեակմամբ զբաղվող մասնագետների վերադասարանման անհրաժեշտությամբ:

Վերադասարանման առումով դեպ է նօել, որ ՀՀ կառավարության և ԱՄՆ գանձադեպարտմենտի կողմից կազմակերպվել են առանձին դասընթացներ՝ նվիրված, ինչդեպ ծրագրային բյուջեսավորմանը, այնդեպ էլ բյուջեի ձևավորման և կասարման հիմնախնդիրներին: Այս դասընթացների հիմնական թեռությունն այն է, որ դասընթացները դարբերական չէին, և մասնակիցների թիվը խիստ սահմանափակ էր: 2003 թվականից սկսած ՀՀ կառավարության և ԱՄՆ գանձադեպարտմենտի աջակցությամբ ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության ուսուցման կենտրոնում կազմակերպվում են վերադասարանման դարբերական դասընթացներ՝ ընդգրկելով են, ինչդեպ նախարարությունների և գեռաեստեղությունների, այնդեպ էլ սեղական ինֆնակառավարման մարմինների համադասաստիսան մասնագետների լայն օրջանակ:

Ինչ վերաբերում է ինստիտուցիոնալ խնդիրներին, ադա Հայաստանում ծրագրային բյուջեսավորման առանձին սարերի ներդրման առաջին փորձ կարելի է համարել ՀՀ սոցիալական ադահովության նախարարության և Մեծ Բրիտանիայի Միջազգային զարգացման բաժնի² «Հայաստանում ՄԺԾԾ օժանդակություն» ծրագիրը, որի արդյունքում նախարարության կողմից իրականացվող բոլոր գործառնությունները բաժանվել են 12 խոոո խմբերի, որոնց համար առանձնացվել են արդյունբային կողմնորոշված (output oriented) ֆանակական ցուցանիներ, որոնց կասարման ասիձանն արսահայեսելու է սվյալ ծրագրում դեպական ծախսերի կասարման արդյունավեսությունը: Այնուհանդերձ, փորձագետների կարծիքով, հասվածային անցումը դեդի ծրագրային բյուջեսավորում այդֆան էլ նդասակահարմար չէ, ֆանի որ այդ դեդիում խախտվում են բյուջեսավորման միասնակաության հիմները, ինչը բացասաբար է ազդում

նաև մոնիտորինգի արդյունավես համակարգի ներդրման վրա:

**2 1 è 1 -Կ»ն, լմձօՇ»Կ»ն ..
ն³ Օ³ ն³ օՇ³ 1³ Կ
Ն³ è³ ն³ 1³ ձօՂ³ձօՂ³. ձ³ օն³ ն³
3 Օն³ 1³ Ա»ի
ն³ Օ³ ն³ 1³ ԿձօՂ³ձօՂ³Կ»նՇ
Ն³ Ա³ ն**

Օ³ նè ÈááðèԿ

Մինչ օրս մեակվել են 21 ամբողջական ԱԿՌԾներ, որոնց մեծ մասն ամփոփվել է վերջին վեց ամիսների ընթացքում: Ի լրումն, մի օարֆ երկրներ ներկայումս ամփոփում են իրենց ԱԿՌԾները, այսինֆն մոսակա 1 սարվա ընթացքում ի հայտ կգան ևս մի նոր խումբ ծրագրեր: Սա նեանակում է, որ դեռևս օարս ֆիչ փորձ է կուսակվել ԱԿՌԾ իրականացման և մոնիտորինգի ասդարեզում, սակայն հեսզիեսե աձում է ֆադաֆաղիական հասարակության հեսաբրությունը ծրագրերի մեակման գործընթացներին մասնակցության առումով:

Ի սարբերություն ԱԿՌԾ մոնիտորինգի իրականացման փոբ փորձի, դեպական ֆադաֆակաության մոնիտորինգի ասդարեզում մեծ փորձ է կուսակվել: Այնուամենայնիվ, այս ոլորտում նույնդեպ ֆադաֆաղիական հասարակության մասնակցությունը փոբ է, այսինֆն այս ոլորտում նույնդեպ դեռ օարս անելիներ կան:

ԱԿՌԾ իրականացումը, կան ֆադաֆականությունների իրականացումը, ամբողջությամբ կադված է բյուջեի հես: Բյուջեն այն մեխանիզմն է, որի միջոցով ռեսուրսները ուղղվում են կոնկրես ֆադաֆականությունների իրականացմանը, որով և երաշխավորվում է հայտարարված հնչեղ ֆադաֆական խոսումների վերաձումը ադֆասներին աջակցող իրական գործողությունների: Գոյություն ունեն երեֆ ուղիներ, որոնցով բյուջեն կադվում է ԱԿՌԾ իրականացման հես: Առաջինը կարելի է բնորոշել որդես ֆինանսական ճեղֆվածներ, երկրորդը՝ ադֆասության կրձանամը չնդասող ֆադաֆականություններ և երրորդը՝ դեպական ծախսումների մոնիտորինգ: Քադաֆաղիական հասարակությունը վձական դեր ունի այս երեֆ հարցերում:

² Department for International Development

թյան գնահատումը (ԱՍԱԳ), աղբահարության մասնակցային գնահատումը և սոցիոլոգիական հետազոտությունների (օրինակ Report Card Surveys) անցկացումը:

Համաժխարհային փորձը ցույց է տալիս, որ աղբահարության կրճատմանը չնդաստոյգ ֆաղափարանությունները, որոնք կառուցվածքային բարեփոխումների ծրագրերի հիմնաքարերն են, շատ երկրներում շարունակվում են ներդրել ԱԿՌԾ-ներում: Քաղաքականության ընթացումից առաջ հարկ է ջանալ գործադրել աղբահարության կրճատման վրա դրանց դրական ազդեցության հիմնավորման համար:

3. ä »i ³ ĩ ³ Ÿ ĩ ³ Ē ë»ñĉ ĩ ³ e³ ĩ ³ ñáóĬ

Պետական ծախսերի կառավարումը վերաբերում է հարցի մյուս կողմին, այն է՝ աղահովել մշակված լավ ֆաղափարանությունների համադասասխան փաստացի ֆինանսավորումը և իրականացումը: Այստեղ խիստ կարևորվում է ֆաղափարանական հասարակության դերը թե՛ բյուջեի արդյունավետ կատարման և թե՛ կոռուպցիայի դեմ դաշնադրի առումով: Ինչդեռ գիտենք, ԱԿՌԾ-ն իրականացվում է կառավարության կողմից՝ ղեկավարելով բյուջեով նախատեսված ֆինանսական միջոցներով: Բյուջեային գործընթացն սկսվում է ֆինանսական հասկացումների վերաբերյալ երկարատև փնտրումներով, որին հետևում են բյուջեի նախագծի դաստիարակումը, խորհրդարանական փնտրումներն ու բյուջեի ընդունումը, աղա նոր կատարումը:

Բյուջեային գործընթացի բոլոր փուլերը ղեկավարվում է ֆաղափարանական հասարակության ուժադրության խնդիրը լինեն, դրանց լուսաբանման, վերլուծության, փնտրման, ֆարոգչության և գործընթացի վրա ներազդման առումով: Բյուջեի մշակման և փնտրման փուլերում ֆաղափարանական հասարակության մասնակցության որոշակի փորձ արդեն իսկ կուսակցվել է: Այս իմաստով ֆաղափարանական հասարակության նույնպես է աղահովել բյուջեային հասկացումների համադասասխանությունը ԱԿՌԾ գերակայություններին: Սակայն դա հիմնականում ֆաղափարան գործընթաց է, և հաջողության հասնելը շատ դժվար է: Քենիայում, լայնածավալ լոբբինգի միջոցով հնարավոր եղավ հասնել այն բանին, որ ղեկավարելով բյուջեի ծախսերի 14 տոկոսը հասկացվի ԱԿՌԾ իրականացմանը, ինչը շատերի կարծիքով մեծ առաջընթաց կարող է համարվել:

Քաղաքացիական հասարակության կողմից բյուջեի կատարման մոնիթորինգի իրականացման շատ ավելի փոքր փորձ կա կուսակցված: Ցածր եկամուտ ունեցող երկրների մեծամասնությունում կոռուպցիան և ռեսուրսների անարդյունավետ կառավարումը շատ լայն տարածում ունեն, որի արդյունքում բյուջեն հաճախ վերածվում է ձևական փաստաթղթի: Այդ իսկ դասձառով ֆաղափարանական հասարակության ներգրավումը ծախսերի իրականացման մոնիթորինգի գործընթացում ԱԿՌԾ գերակայությունների աղահովման շեղանկյունից չափազանց կարևորվում է: Առաջին հայացքից սա կարող է շատ բարդ թվալ: Իհարկե, կառավարությունների մեծ մասը շատ «զաղտնադաշտ» են և ոչ փափանցիկ: Այդուհանդերձ, բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերի հիմնական արդյունքային ցուցանիշների մոնիթորինգի իրականացումը ֆաղափարանական հասարակության ինստիտուցիաների կողմից կարող է այնքան էլ դժվար չլինել: ՊԲԲԱԵ³ ծրագրի արդյունքում Մալավիում կրկնադասակցվեցին հիմնական դեղամիջոցների ձեռքբերմանն ուղղվող ղեկավարելով բյուջեի ծախսերը: Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների կողմից (սվյալ ֆինանսական տարվա 6 ամիսների ընթացքում) 35 գյուղական վայրերում բուժփնտրողների այցելությունները դարձեցին, որ չնայած ծախսերի աճին, դեղամիջոցների մատչելիությունը չի բարելավվել: Այս փոքր հետազոտությունը դժվար չէր կազմակերպել: Այն իրականացվեց խորհրդարանի բյուջեային և ֆինանսական հարցերով հանձնաժողովի հետ համատեղ, որդեգրված բարձրագույն հետազոտության նկատմամբ վստահությունը: Սա միայն մեկ օրինակ է, թե որքան դարձ և միաժամանակ արդյունավետ բյուջեի մոնիթորինգ կարելի է իրականացնել:

Վերջում հարկ է նշել, որ այս խնդրի շուրջ ԱՄՆ և Համաժխարհային բանկը շատ հաճախ համակարծիք են և կարող են աղահովել բյուջեի սվյալների որոշ մատչելիություն: Պետական ծախսերի արդյունավետության խնդիրը վերաբերում է սվյալ երկրի կառավարությանը, և այստեղ նախ ղեկավարել է կենտրոնական ոչ թե կոռուպցիայի խնդիրների շուրջ (այսինքն բացահայտել, թե ինչդեռ է բաժնավորում տրոբը) այլ դաշնադրել առաջին հերթին ավելի մեծ բաժին տրոբ ստանալու համար:

³ ½ñ³ ĩ ³ óáóĀáóŸŸ»ñ

ԱԿՌԾ մոնիթորինգի առաջին փորձերը ցույց են

³ Պարսիքի բարձր թեղ ունեցող աղբահարության երկրներ - HIPC:

սալիս, որ ղեֆ է խիս կարևորվեն բյուջեսային ֆնանսավորումները հեկայալ երեք ուղղություններով. I) մակրոսնեսակա՞ն քա՞նակ կամ սնեսու-թյան ֆինանսավորման և ծախսումների ընդհա-նուր մակարդակ, II) ռեսուրսների բաժխում և ծախսային ուղղությունների սահմանում աղա-հովելով աճն արդարացի բաժխման դայման-ներում, III) ղեֆական ծախսերի կառավարում՝ աղահովելով բյուջեի ծախսերի հասցեակա-նություն և, որ առկա ռեսուրսներն իրականում ուղղվեն աղբասներին: Քաղաքացիական հասա-րակությունը վճռորո րեր ունի այստեղ՝ հեսա-զոսությունների, ֆնանսավորումների, լրբբինգի, ֆա-րոզություն և այլ առումներով: Եթե ֆաղաֆա-ցիական հասարակության միջոցով աղբասների ծայնն այս եղանակով արումնակաբար չհասց-վի ֆաղաֆականությունների ֆնանսավորման մակա-րդակ, խիսս փոբ է հավանականությունը, որ ԱԿՈԾ-ն կնդասի զգալի սեղաարժերի և աղբասության սեսանելի կրճասման:

Մաֆ Լոուսոնը ներկայումս Օֆա՞ամ բրիտանական ոչ կառավարական միջազգային կազմակերպության ֆաղաֆականության գծով խոհրդասուն է:

**2 Օն՞ Ի Կ՞նՇԿ Զո՞ՕՕԻ Յ Ի
Ի Յ Է ԷձոՍԿ՞ն. ՇԿ՞ձձ ՞Է
Ն՞ ԷԿ՞Է 1 ղ՞ Կ Ծ՞ Թ՞ Թ՞ ԷԻ ՞ Կձո՞**

ՊձՆ՞ ղ Պձձձձձձձձ՞ Կ

1990 թվականից մինչև 1990-ականների կեսն ընկած ժամանակահատվածում ղեֆական ծախսումները Հայաստանում իրական արսա-հայտությամբ մոս 3 անգամ կրճասվել են՝ առանց որևէ առաջնահերթության: Սա հեսևան է միննույն ժամանակահատվածում իրական արսադրանի (ավելի ֆան 50%-ով) և ղեֆական հասվածի հարաբերական մեծության կրճա-ման (համախմբված ղեֆական բյուջեի ծախ-սերը ՀՆԱ 35%-ից նվազել են 25%-ի): Այնուամենայնիվ, նման կրճասումը չի զու-գակցվել բյուջեսային ծախսումների համադա-սախան վերափոխումներով և առաջնահերթու-թյունների ճգրումներով: Բյուջեսային ծախս-ումների զուս թվային կրճասումը առավել հես եր իրականացնել, ֆան նախաձեռնել բյուջեսա-յին ծախսումների արմասական վերափոխում-ներ: Արդյունում սոցիալական ծախսումներն

առավել մեծ կրճասման ենթարկվեցին:

Քանի որ բյուջեսային ծախսումների ֆաղաֆա-կանության վերափոխումները հեսեսեցին բյուջեի ծախսումների կրճասմանը, այսօր կարի է զգացվում վերանայել ծախսումների առաջնա-հերթությունները, իսկ որո րեր դեղբերում՝ հսակ ձևակերղել դրան: Մրան ղեֆ է հեսևի միջոց-ների վերաբաժխումը՝ նդասակ ունենալով ուղղել սահմանափակ ռեսուրսները առավել առաջնահերթ բնագավառների ֆինանսավոր-ման համար, հասկաղես առաջնային սոցիա-լական ծառայությունների և հիմնական ենթա-կառուցվածքների ոլորսներում: Առանց նման խոոո սեղաարժի հնարավոր չի լինի խուսափել երկրի մարղկային կաղիսալի վաս-թարացումից, ինչը կբարձրացնի հեսագա սնեսական աճի գինը:

Նաված սեղաարժը դժվար կլինի իրականացնել առանց բյուջեսային գործընթացի հիմնարար բարեփոխման: Չնայած ՀՀ կառավարությունը զգալի հաջողությունների է հասել ընդհանուր ծախսերի կառավարման ասղաբեզում, բուն բյուջեսային գործընթացը և ընթացակարգերը զգալի բարեփոխման կարի ունեն, ներառյալ Միջին ժամկես ծախսումների ծրագիրը (ՄԺԾԾ): Առանց ղեֆական ֆաղաֆականության և ղե-սական ծախսումների մեջ բյուջեսային գործ-ընթացի միջոցով արսահայսվող հսակ կաղի մեխանիզմների ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունը լուրջ դժվարություններ կու-նենա բյուջեի և ղեֆական ֆաղաֆականու-թյունների կաղը արսացուելու գործում, ինչն էլ կհեսաձգի ծախսումների ռացիոնալացման հեսագա գործընթացը:

Բյուջեի կազմավորման ընթացում հիմ-նական բարեփոխումները ղեֆ է ներա-ռեն.

- Ասիճանաբար անցում կասարել հող-վածային բյուջեսավորումից դեղի ծրագրա-յին բյուջեսավորմանը:
- Բյուջեսային գործընթացում ճյուղային նա-խարարությունների առավել մեծ ներգրա-վածությունը. ոլորսային ֆաղաֆականության և բյուջեների մեակման և իրականացման գործում ճյուղային նախարարությունները ղեֆ է առաջնային դեր խաղան և ոչ թե ֆի-նանսների և էկոնոմիկայի նախարարու-թյունը, այլ իրենի դասասխանասու լինեն ոլոր-սային ծրագրերի նդասակներին հասնելու համար:

- Ելուդային նախարարությունների դերի ընդլայնումը ղեկավարվում է զուգակցված առանձին ոլորտներում ղեկավարվող ֆինանսների օգտագործման համար ղախասխառնակության բարձրացմամբ և հաշվետվությունների ներկայացման ղախանցների խստացմամբ: Սա կդառնա հաշվետվողական և հաշվետվությունների ներկայացման գործող ընթացակարգերի վերանայում:
- Առավել մեծ լիազորություններ ղեկավարվում է սրվեն յուրաքանչյուր ոլորտում բյուջեի իրականացման ղախասխառնակություններին, սալով նրանց հնարավորություն առավել ճկուն իրականացնելու իրենց բյուջեն ընդհանուր բյուջեի սահմաններում, միաժամանակ ադահովելով համադասախան վերահսկողության և հաշվետվությունների ներկայացման մեխանիզմներ:
- Վերանայել ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության դերը, անցում կատարելով դեղի նրա կողմից ընդհանուր բյուջեային փաղափականության մեակմանը, ոլորտային ծախսային ծաղերի մեծության որոմանը (սարեկան ոլորտային առավելագույն ծախսումներ), ինչդես նաև ընդունված ոլորտային փաղափականությունների և իրականացված բյուջեային ծախսումների համադասախանության վերլուծությանը:

Միաժամանակ ՀՀ կառավարությունը նախատեսում է մեակել ծախսումների առավել ռազմավարական մոտեցում հիմնվելով Միջին ժամկետ ծախսումների ծաղի վրա՝ որդես միջոց նդասակառուղղելու ղեկական միջոցները դեղի առաջնահերթ ոլորտները: Սա կդառնա ՄԺԾ-ին վերաբերող ինստիտուցիոնալ և իրավական դաշի զարգացում, ինչդես նաև կարի կլինի զարգացնել ՄԺԾ-ի յուրաքանչյուր սարեկան բյուջեային գործընթացի մաս դարձնելու համար անհրաժեշտ կարողություններ: Կառավարությունն ավելի ու ավելի շատ ղեկավարվում է սարեկան բյուջե կազմելու համար հիմնվելով ՄԺԾ-ի վրա: Հաջորդ ՄԺԾ-ն ղեկավարվում է դարունակի միջին ժամկետում բյուջեային ընդհանուր դարամեարերը և մասնաճի ոլորտային առաջնահերթությունները, որը հնարավորություն կսա առավել իրատարներն որոշել ոլորտի հասկացումների գումարները:

Բացի այդ, որդես ԱՀԾ գործընթացի բաղկացուցիչ մաս, ՀՀ կառավարությունը ղեկավարվում է ընդլայնի ծախսումների ռազմավարության և ռազմավարական սարբերակների վերաբերյալ փնարկումների շրջանակը: Խիստ կարևոր է բարձրացնել ռազմավարական ծախսումների վերաբերյալ հասարակության իրազեկության ասիճանը, մասնավորադես եկամուսների հնարավոր մակարդակի, երկար ժամկետում կայուն ղեկական ծախսումների մակարդակի, կենսաթոշակների և սոցիալական հարցերի, սարրական կրթության և առողջադադության արժեքի, փաղափական ծառայողների փանակի և վարձատրության և այլ խնդիրների շուրջ:

Չնայած բյուջեային ծախսումների կառուցվածի բարելավվել է 1990-ականների կեսերից, իրականացված միջոլորտային ծախսումների համամասնությունները դեռևս վերանայման կարի ունեն: Մասնավորադես, ՀՀ կառավարությանը չհաջողվեց հասնել առաջին ՄԺԾ-ով նախատեսված 1999 թվականի նդասակներին, որը զգալի հասկացումներ էր նախատեսում հիմնական սոցիալական ծառայությունների համար: Արդյունում կառավարությունն այժմ սոցիալական ոլորտում ծախսերի ավելացման խնդրի առաջ է կանգնել: Այդ առաջնահերթ ծախսերը կարելի է գնահատել հեկայալ կերդ.

- Առաջնային առողջության դահդանում. ՀՆԱ 0.5%-ի չափով ավելացում մինչև ՀՆԱ 2%-ի նդասակակետը,
- Կրթության ոլորտ (հիմնականում հանրակրթական համակարգ). ՀՆԱ 0.5%-ի չափով ավելացում մինչև ՀՆԱ 3%-ի նդասակակետը,
- Կենսաթոշակ. ՀՆԱ 0.8%-ի չափով ավելացում մինչև ՀՆԱ 3%-ի նդասակակետը,
- Ենթակառուցվածիներ. ՀՆԱ մոտ 0.5%-ի չափով ծախսերի ավելացում, որդեսդի հնարավոր լինի ադահովել ընթացիկ անհադաղ դահդանման միջոցառումները և կանխել նոր դարսերի առաջացումը:
- Պեկական հասվածի աշխատավարձ. միջին իրական աշխատավարձի 60% ավելացման կարի կա, որդեսդի դրան փասնեն մեկ շին ընկնող ՀՆԱ ցուցանիշի 80%-ին:

Նաված ոլորտների լրացուցիչ ֆինանսավորումը

կկասարվի հեկայալ երեք աղբյուրներից. բյուջեի եկամուսների հավաքագրման բարելավում, միջ- ոլորտային ծախսումների համամասնությունների վերաբառխում, ոլորտների ներսում ծախսում- ների արդյունավետության բարձրացում: Ինչդեկ նուվեց վերը, կառավարությունը դեքեք է իրակա- նացնի այս երեք ոլորտների միաժամանակյա և հավասարակշռված ռազմավարական բարեփո- խումներ:

Հնայած կրթության և առողջադահության մա- կարդակի ցուցանիչներով Հայաստանն առավել բարեմդաս վիճակում է ԱՊՀ մյուս երկրների, ինչդեկ նաև միևնույն եկամսի մակարդակի վրա գսնվող այլ երկրների համեմաս, ալնհայս է մարդկային կադիսալի որակի անկման մի- տումը, որը հեկամ է սարեցսարի հիմնական առողջադահական և կրթական ծրագրերի թեր- ֆինանսավորման: Նկասվում է բուժժառայու- թյուններից օգսվելու նվազման միտում (հիմնա- կանում դոլիկիկիկաների ժառայություններից), աճել են ինֆեկցիոն հիվանդությունների գրանց- ման, ինչդեկ նաև դորոց չհաճախելու դեդերը: Առաջնային բուժժառայությունների մասչելիու- թյան հարցում անհավասարության խնդիրը խիստ մսահոգիչ է: Այս երկու ոլորտների բյուջե- սային հասկացումները աս ցած են միջազ- գային սսանդարտների համեմաս (ներառյալ ԱՊՀ երկրների): Բյուջեային հասկացումները չեն արսացուլում կառավարության որդեգրած ֆադաֆականությունը, իսկ փասսացի ֆինան- սավորումը դասնականորեն ավելի ցած է եղել դեկական բյուջեով նախասեկածից (հասկա- դեկ առողջադահության ոլորտում): Հնայած հանրակրթական ոլորտում անհավասարությունն այնման սուր խնդիր չէ Հայաստանում, այնուա- մենայնիվ, բնակչության սդառման մակար- դակով նվազագույն 20 տկոսի մեջ ներառվող ընսանիմների երեխաների դորոց հաճախելն ավելի ցած է կրթության յուրաֆանչյուր մակար- դակում: Եթե ուսարություն չդարձվի այս խնդիրն, ժամանակի ընթացում այս հանգա- մանը կարող է աճը խոչընդոտող հիմնական գորժոն դառնալ:

Միաժամանակ այս երկու ոլորտների ներկա ծախսային համամասնությունները խիստ ան- արդյունավետ են կարողությունների և աշխա-

սակիցների ուռճացված ֆանակի դասճառով: Ասակերտների թվի հիման վրա ֆինանսավորման համակարգի ներդումը մի ասար դորոցներում ռազմավարական առաջընթաց է, սակայն մինչ օրս այս համակարգը չի հանգեցրել դորոցների մակարդակով աշխասողների ֆանակի կրճաս- ման: Օրինակ, Հայաստանում աակերտների և ուսուցիչների հարաբերակցությունը հանրակր- թական դորոցներում ուսուցման արդյունավե- տության համար անհրաժեես օդիմալ հարա- բերակցության կեսին է հավասար: Եթե մի- ջոցներ չժեռնարկվեն, հեկագայում իրավիճակն էլ ավելի կվասթարանա, ֆանի որ Հայաստանում 7-16 սարեկան երեխաների թվը 2000-2015 թվականների ընթացում կկրճասվի:

Առողջադահության ոլորտում յուրաֆանչյուր 1000 բնակչին բաժին է ընկնում 4 բժիկ. այս ցուցանիչը չի նվազել 90-ականների ընթացում (չնայած վերջին սարիներին գրանցված բուժժա- ռայություններից օգսվելու կրճասմանը) և ամե- նաբարժ ցուցանիչն է սարաժաաչանում:

Կրթության և առողջադահության ոլորտներում կառավարության ռազմավարությունը դեքեք է համակցի դեկական ֆինանսավորման ավելա- ցումը ոլորտներեք ծախսումների ռացիոնա- լացման հեկ: Ոլորտային ծախսումների արդյու- նավետության բարձրացումը նաև հիմնավորում կհանդիսանա բյուջեային հասկացումների ավելացման համար:

Կրթության և առողջադահության ոլորտի ֆի- նանսավորման մյուս առաջնահերթությունները հեկայալ են.

- Հնարավորինս արագացնել դորոցների և հիվանդանոցների վերակազմավորման կա- ռավարության ծրագրերը, որդեսգի կրճաս- վեն չօգսագորժվող կարողությունները:
- Կրճասել այս երկու ոլորտների ֆինանսավոր- ման անհամամասնությունները՝ դեկական բյուջեում չգրանցվող դրամաոնորհները դե- կական բյուջեում ներառելու, ինչդեկ նաև բնակչության կողմից այս ոլորտներում ան- միջական վճարումների գրանցման և հաա- վառման բարելավման միջոցով:
- Բարձրագույն կրթության ոլորտում լրացուցիչ ուսումնասիրության արդյունների հիման վրա նախաժեռնել բարձրագույն կրթության համադարփակ բարեփոխումներ, որոնք կնե- րառեն ֆինանսավորման, կառավարման,

«Ուսուցման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը զսնվում է Կ. Ուլնեցու 31 հասցեում` ԶԶ ՖԷՆ-ին տասկանող շենքի երրորդ հարկում, իսկ այնուհետև ընդլայնվելու է և զբաղեցնելու է նաև երկրորդ հարկը: Այն ներառում է երեք դասասենյակ, համակարգչային լաբորատորիա, սենյակ ուսումնական նյութերի տարածման և տպագրման համար, նիստերի դահլիճ: Բոլոր սենյակները կահավորված և հագեցված են անհրաժեշտ սարքավորումներով:

«Ուսուցման կենտրոնը» ռազմավարական առումով դեկավարվում է Խորհրդի կողմից, որի նպատակն է վերահսկել ուսումնական գործընթացը և մշակել առաջարկություններ` ուղղված կենտրոնի գործունեության հետագա բարելավմանը:

Առաջին երկու տարիներում ընթացքում հիմնական ուժադրությունը կկենտրոնացվի հետևյալ բնագավառների վրա`

- ծրագրային բյուջեարարում,
- բյուջեի ձևավորում,
- բյուջեի կատարում,
- բյուջեի վերլուծություն,
- ծրագրերի կառավարում,
- բյուջեային գործընթացի վերահսկողություն, աուդիտ և հրատարակայնություն,
- զնունների գործընթացի կազմակերպում և իրականացում:

Բացի նշված թեմաներով ուսումնական սեմինարներից, մշակվելու և ինտեգրացիայի միջոցով անց են կացվելու հեռահար ուսուցման դասընթացներ: Մեր կարծիքով, հեռահար ուսուցման համակարգը կարևոր տեղ կգրավի կենտրոնի գործունեության մեջ:

Ակնկալվում է, որ «Ուսուցման կենտրոնը» կարևոր դեր կունենա Հայաստանի համարյա ֆինանսների կառավարման համակարգի զարգացման գործում: Առաջիկա երկուսից հինգ տարիների ընթացքում, ի լրումն վերը թվարկվածի, ուսուցումը կարող է ընդգրկել նաև հետևյալ բնագավառները` ընդհանուր աուդիտ և ֆինանսական խախտումների ուսումնասիրություններ, բյուջեային հիմնարկների հաշվառություն և հաշվեկշիռներ և այլն:

Ստիպվում է, որ կենտրոնը զգալի դեր կխաղա նաև տարածաշրջանում` վերը թվարկված բնագավառներում մասնակցելով ծառայություններ նաև հարևան երկրներին:

Բոլոր շահագրգիռ կազմակերպություններին և անձանց հրավիրում ենք համագործակցության:

Արմենակ Դարբինյանը «Տնտեսական ֆաղափարություն և աղբահարություն» ամսագրի խմբագրական խորհրդի անդամ է: Ներկայումս աշխատում է ԶԶ ՖԷՆ «Տնտեսագիտական հետազոտությունների ինստիտուտում»` որդեսնորհ: Ունի տնտեսագիտության դոկտորի գիտական ասիժան:

Խմբագրական խորհուրդ

Աննես Բրաուն

ԲերինգՓոյնթ, ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության
Հարկաբյուջեսային և մասնաշին բարեփոխումների ծրագիր

Արմենակ Դարբինյան

ՀՀ ՖԷՆ Տնտեսագիտական հետազոտությունների ինստիտուտ

Աստղիկ Միրզախանյան

ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագիր

Գագիկ Վարդանյան

ՀՀ Առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարություն

Լուսիգ Դանիելյան

Հայաստանի ամերիկյան համալսարան, ֆաղափագիտության և
միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետ

Հայկ Սարգսյան

Երևանի Պետական համալսարան, տնտեսագիտության ֆակուլտետ

Հեղինե Մանասյան

Կովկասյան հետազոտական ռեսուրսների հայաստանյան կենտրոն

Մարգարիտա Հակոբյան

Օֆսֆան ՄԲ հայաստանյան ներկայացուցչություն

Մուլեդ Թումասյան

Տնտեսական զարգացման և հետազոտությունների կենտրոն

Ռոջեր Ռոբինսոն

Համաժխարհային բանկի Հայաստանի գրասենյակ

Վաչե Գաբրիելյան

ՀՀ Կենտրոնական բանկ

Տիգրան Խաչատրյան

ՀՀ Ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն

Խմբագրության աշխատակազմը

Մուլեդ Թումասյան

Աննես Բրաուն

Բելա Գևորգյան

Սասուն Մուրադյան

Ելենա Մանուկյան

Ծրագրի ղեկավար - խմբագիր

խմբագիր

խորհրդատու

խորհրդատու

փորձագետ